

Om Styrkeforholdet mellem den danske og den svenske Flaade i Slaget paa Køgebugt 1. Juli 1677.

Historisk Tidsskrift, Bind 8. række, 2 (1909)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_8rk_0002-PDF/hto_8rk_0002_97559.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=97559>

pdf genereret den : 28/5-2008

Om Styrkeforholdet mellem den danske og den svenske Flaade i Slaget paa Køgebugt 1. Juli 1677.

En marinehistorisk Undersøgelse.

Af
H. D. Lind.

1. Juli 1677 er den danske Flaades største Hædersdag. Niels Juels Berømmelse blev ved den aldeles uimodsigelig. Ikke blot maatte man beundre hans besindige Bedømmelse af de vanskelige Forhold før Slaget og hans Blik for det rette Tidspunkt, da Fjendens Angreb skulde mødes med et energisk Modstød; men hans hele Færd under selve Slaget, hans uforfærdede Kamplyst og Tapperhed, hans fortrinlige Sømandskunst, hans velovervejede Taktik og hans sejge Udholdenhed, til Maalet var naaet, maatte alle nævne som de Momenter, der bragte Sejren hjem. Og Sejersglæden maatte endnu mere blive forhøjet ved Betragtningen af de følelige Tab, der var tilføjet Fjenden, og ved den fastslaaede Kendsgerning, at denne afgørende Sejer blev vundet over „en i høj Grad overlegen Fjende“.

Hvad særlig dette sidstnævnte Punkt angaar, da havde Niels Juel selv ikke vidst bedre Besked, end at han i en Rapport af 29. Juni 1677 maatte sige: „De svenske ere stærkere af Skibe end vi“¹⁾. De efter Slaget

¹⁾ C. Bruun: Niels Juel og Hollænderne, S. 65.

udgivne Aviser og Relationer (Daniel Paulli's og Jørgen Gøede's), saa vel som alle de poetiske Produkter, hvori Sejersglæden fandt sit Udtryk, gaar alle ud fra den samme Forudsætning. For blot at anføre ét Eksempel: i Klavs Lunds „Taksigelse“ forekommer denne Prosa-Bemærkning: „Guds Naade var det, at ej en Baad i den hele danske Flaade blev mist, der dog den svenske Flaade var Orlogsskibe 36, Bøjerter 12, Brandere 6, og vores Flaade var ikkun Orlogsskibe 25, Advisjagter 4 og Brandere 3“. Og syner vi den lange Række af danske Forfattere, som senere har behandlet dette Æmne og som maa forudsættes at have undersøgt disse Forhold nøje, da genfinder vi stadigt de samme Tal; saaledes hos Friedenreich, Christian V's Krigshistorie (1765, II, 43 fl., 46 fl.); ligeledes i en fortrinlig Afhandling i Archiv for Søvæsenet for 1829, S. 1—42: „at Tallet af de svenske Orlogsskibe og Fregatter, der tog Del i Træfningen, var 36, derom ere alle (Kilder) enige“; fremdeles de Forfattere, der støtter sig til denne Afhandling, hvoriblandt særlig H. C. Garde, baade i hans „Efterretninger“ (I, 210 fl.) og i hans „Sømagts Historie“ (I, 284 fl.). De svenskes afgjorte store Overlegenhed hævdes ogsaa af de nyeste Forfattere, saaledes C. Bruun, Niels Juel og Hollænderne (1871, S. 118, oprindeligt i Danske Samlinger 2. Række I), N. P. Jensen, Den skaanske Krig (1900, S. 264 fl.), J. A. Fridericia, Danmarks Riges Historie (IV, 593, fra Aar 1902)¹⁾, ligesom ogsaa den populære Skildring af Vor Sømagts Historie af Eidem og Lütken fra 1904 (S. 399). Og paa det samme traditionelle Standpunkt staar

¹⁾ Som det vil ses af det følgende, har disse 3 Forfattere dog nogle Afvigelser fra de almindelige Talopgivelser, men om de svenskes afgjorte Overlegenhed er ingen af dem i Tvivl.

ogsaa de fleste svenske Forfattere, lige fra Tornquist i Utkast till Svenska Flottans Sjötag, S. 161, og til G. Björnin, Kriget mot Danmark 1675—79, S. 200. Som et Mellemlid mellem den danske og svenske Litteratur staar Sten Jacobsens Den nordiske Krigs Krønike, der er skrevet ikke længe efter Begivenhederne, men først trykt 1897; dog heller ikke denne Forf. forstyrrer Enigheden om Styrkeforholdet; ogsaa han fastholder Tallene 36 og 25.

Men vender vi os fra alle disse samstemmende Vidnesbyrd til det nyeste svenske marinehistoriske Værk (fra 1903): Axel Zetterstens „Svenska flottans historia 1635—80“, da overraskes vi ved at se, at denne Forfatter opgiver S. 494 fl. et langt lavere Tal for de svenske Skibe paa Køgebugt, med den opsigtsvækkende Bemærkning, at den svenske Admiral Henrik Horns Flaade af den Grund kun kan have været „ubetydelig stærkere“ end Fjendens.

Forfatteren siger med stor Beskedenhed i sit Forord, at hans Arbejde ikke gør Fordring paa at meddele egentlig Søkrigshistorie. Dette kunde maaske gælde hans tidligere udgivne Bog om samme Æmne for Aarene 1522—1634, hvori den historiske Del vel nok er det svageste Parti i Bogen; men det kan ingenlunde siges om den foreliggende 2den Del. Hans historiske „Sjötag“ indtager ikke blot i kvantitativ Henseende en hel Fjerdedel af Skriftet, men de er i kvalitativ Henseende i den ønskeligste Stand, idet Fremstillingen hele Vejen støtter sig til en rig Dokumentation af Arkivsager, der netop maa gøre Fordring paa Læsernes fulde Opmærksomhed. Sverigs Marinearkiv (i Svensk Rigsarkiv) har nemlig en udmærket bevaret Samling, hvorfra der kan fremdrages den Rigdom af Oplysninger om stort og smaat, der har givet For-

fatteren Stof til hans to store Værker, en Rigdom, som næsten maa kunne vække Misundelse hos os, naar vi tænker paa de mange mørke Punkter i vor Viden om den danske Marines tidligere Perioder, — man behøver blot at minde om, at vi ikke har faaet overleveret nogen original Hovedrapport om selve Køgebugtslaget fra Niels Juels egen Haand. Selv om de trykte Relationer om Slaget vel i alt væsentligt er paalidelige nok, kunde det have haft den største Interesse at se Niels Juels egen Fremstilling. Men den og meget mere savner vi nu. Det savnede kunde bl. a. tjene til at kaste Lys over Zetterstens ovenfor fremdragne Paastand. Men vi har jo for os en Forfatter, der allerede har erhvervet sig litterær Ære og har et stort Bevismateriale til sin Raadighed; og naar han i sin ærlige Forsken efter Sandheden kommer til et Resultat, der er saa stærkt afvigende fra det tidligere antagne, da kan det ikke forkastes, blot fordi det støder vor nationale Følelse; men det bør undersøges og muligt modbevises, og lykkes dette sidste ikke, da bør det foreløbigt anerkendes som stemmende overens med de virkelige Forhold, idet man dog forbeholder sig den Indrømmelse, at senere fremkommende Oplysninger muligt kan ændre Resultatet saa meget, at det kan blive mere tilfredsstillende for Niels Juels Landsmænd.

Ikke mindre end tre forskellige Skibslistes over den svenske Flaade har foreligget for Forfatteren, og af dem uddrager han en ny Liste, som viser, at Admiral Horn er afsejlet fra Elfsnabben 11. Juni 1677 med en Styrke, bestaaende af 14 store Krigsskibe, 12 middelstore, 9 Koffardiskibe, 11 bestykkede Lastdragere og 6 Brandere, i alt 52 Skibe. Forfatteren klassificerer Krigsskibene efter

Kanonantal, Skrogets og Besætningens Størrelse i „store“, „middelstore“ og „mindre“, hvilket han betegner ved at sætte henholdsvis (1), (2) og (3) efter Skibets Navn. Koffardiskibene eller, som de tidligere hed, Kompagniskibene, betegner han ved (K); de svarer nærmest til de dansk-norske Defensionsskibe og ejedes af Privatpersoner, men var byggede til at føre et ikke sjældent betydeligt Antal Kanoner; i Krigstid tjente de Kongen for Hyre og skulde erstattes Ejerne, hvis de gik tabt, medens de gjorde Tjeneste. Forf. sætter et skarpt Skel mellem disse private Skibe og de kongelige Krigsskibe, skønt der i Virkeligheden ikke var saa stor Forskel paa de to Skibsklasser; blandt de svenske Koffardiskibe paa Køgebugt fandtes i det mindste ét, der kunde rangere med de „store“ Krigsskibe.

Vi lægger nu Forf.s Skibsliste af 11. Juni til Grund for vore Undersøgelser, da den er den nyeste og bedst bevidnede, og vi sammenligner den med Gardes Fortegnelse over den svenske Flaade, idet vi anfører denne Forfatter (ogsaa i det følgende) som den lettest tilgængelige Repræsentant for hele Litteraturen om dette Æmne før Zettersten. Vi ser da, at det bliver nødvendigt straks at stryge Skibsnavnene Westerwik og Yttern af Gardes Liste, da disse to Skibe i Følge Zettersten ikke paa noget Tidspunkt har sejlet under Horns Flag. — Men man vilde fejle, hvis man saa mente, at Forf.s Liste i øvrigt opregnede de svenske Skibe, der 1. Juli deltog i Kampen; thi Flaadestyrken maatte undergaa adskillige Forandringer, inden den naaede fra Stockholms Skærgaard til Køgebugt. Angaaende 4 Skibe, som staar paa Forf.s Liste, nemlig Laxen (2), Gripen (K), Abraham (2) og Nordstiernan (2), bemærker han, at Horn slet ikke havde faaet dem med

sig i Flaaden. Her er unægteligt et svagt Punkt i Fremstillingen. Man faar ikke at vide, hvor og paa hvilket Tidspunkt eller af hvad Grund disse Skibe lodes tilbage; heller ikke synes Rigtigheden at være dokumenteret ved noget arkivalisk Bevis. Dog har Angivelsen Sandsynligheden for sig. Björilin (anf. Skr. S. 200) oplyser herom, at den svenske Flaade kom meget hovedkulds af Sted, da Kongen havde truet med at gøre kort Proces med de forsømmelige, og at derfor en Del Skibe langt fra var færdige, da den øvrige Flaade forlod Dalarø, men de maatte efterlades i Skærgaarden, da de var ude af Stand til at gaa til Søs. Hvad der ogsaa bestyrker Rigtigheden heraf i nogen Maade, er den Omstændighed, at Gripen heller ikke findes paa Gardes Liste¹⁾, og en yderligere Bekræftelse vindes fra en utrykt dansk Fortegnelse, hvorom mere nedenfor; derfor maa vi da vel erkende, at de nævnte 4 Skibe ikke er mødte op til Stævnet paa Køgebugt.

Nogen Erstatning for de efterladte Skibe fik dog Flaaden paa sin Vej gennem Østersøen. Horn havde 3 Eskadrer under sin Kommando, og naar han var naaet ud i Østersøen, skulde, i Følge en tidligere Bestemmelse af den svenske Konge, Admiral Erik Sjöblads Eskadre, der forud var løbet ud fra Gøteborg, forene sig med Horn og underlægge sig hans Kommando som hans fjerde Eskadre. Da Sjöblads Afdeling bestod af 3 Skibe (2), 5 andre (K), 1 bestykket Lastdrager og 1 Brander med i alt 394 Kanoner²⁾, vilde Horn have faaet en mægtig Forstærkning, hvis Foreningen kunde være sket i rette

¹⁾ Derimod nævnes de 3 andre Skibe paa Gardes Liste, hvilket altsaa maa være fejlagtigt.

²⁾ Zettersten, S. 489.

Tid; han maatte paa Grund af den store Overmagt, som han derved kunde føre i Kampen, være sikker paa at opnaa et heldigt Udfald. Men Horn var kommet for sent i Søen, og de danskes Sejr 1. Juni umuliggjorde den planlagte Forening. Saaledes har denne Sejer den største Betydning for, hvad der skulde ske i Køgebugt. Den første Sejer betingede den anden. — Og i Stedet for Sjöblads store Eskadre mødte nu hos Horn ved Øland kun to Flygtninger fra Slaget under Lolland, Andromeda (2) og Gustavus (K)¹⁾, som tillige med det nybyggede Calmar (2) derpaa forenede sig med Hovedflaaden.

Men hele den saaledes forstærkede Flaade fandtes dog ikke paa selve Kamppladsen 1. Juli. Horn selv fortæller nemlig i sin Rapport om Slaget, at Carolus (1), Maria (2) og Gøteborg (2) var udkommanderede paa Brandvagt „frem for Flaaden“ (? maaske i Store Bælt), men havde af Uforsigtighed begivet sig saa langt bort, at de ikke rettidigt kunde kaldes tilbage. Disse Ord maa staa til Troende, og vi maa billige, at Forf. fører dem til Afgang paa sin Liste, ligesom de ogsaa maa udslettes paa Gardes. Nødvendigheden heraf har ogsaa Bruun²⁾ indset.

Efter at Horns Flaade saaledes har haft en Afgang paa 7 Skibe i alt, nemlig 1 af (1), 5 af (2) og 1 af (K), samt en Tilgang af 3, nemlig 2 af (2) og 1 af (K), maa der paa Køgebugt have været samlet:

13 af (1), 9 af (2), 9 af (K), de 11 Lastdragere og 6 Brandere, i alt 48 Skibe.

Anfører vi disse Skibe ordnede efter Antallet paa

¹⁾ Disse 2 Skibe kender Garde ikke.

²⁾ Anf. Skr. 117, 118.

Kanonerne, uden Hensyn til den taktiske Orden i Eskadrer, kan vi opstille følgende Liste:

Den svenske Flaade 1. Juli 1677:

Skibsklasse I.

Skibe paa mindst 50 Stykker.

Victoria	84 St.	480 Md.
Nyckeln	84 -	450 -
Solen	72 -	470 -
Mars	72 -	430 -
Hieronymus	72 -	390 -
Juppiter	68 -	400 -
Mercurius	66 -	400 -
Venus	64 -	410 -
Draken	64 -	390 -
Saturnus	64 -	380 -
Calmar (2)	62 -	370 -
Wrangel	60 -	400 -
Cesar	60 -	240 -
Wismar (2)	58 -	250 -
Flyganda Wargen (K)	56 -	230 -
Hercules	54 -	260 -
Svenska Lejonet (2)	52 -	230 -
Andromeda (2)	52 -	200 -

Skibsklasse II.

Skibe paa 49—30 Stykker.

Gustavus (K)	48 St.	180 Md.
Spes	46 -	210 -
Riga	45 -	230 -
Hjorten	34 -	150 -
Fredrika Amalia	34 -	150 -
Fenix	34 -	150 -
Konung David (K)	32 -	140 -
Salvator (K)	32 -	140 -
Solen (K)	32 -	100 -

Skibsklasse III.

Skibe paa 29—18 Stykker.

Trumslagaren (K)	18 St.	130 Md.
----------------------------	--------	---------

Elisabeth (K)	18 St.	100 Md.
Perlan (K)	18 -	100 -

Skibsklasse IV.

Fartøjer paa 4—12 Stykker.

12 med i alt 96 St. } . .	476 Md.
6 Brandere uden St. }	

Da vi paa denne Liste kun har brugt Bestykningen som Maalestok, har vi maattet bedømme Skibenes Størrelse noget anderledes end Zettersten, men dennes afvigende Betegnelse er her vedføjet lige efter Navnet.

Horns Flaade 1. Juli bestod altsaa af

18 Skibe af I. Klasse, 9 af II., 3 af III. og 18 af IV.; i alt 48¹⁾.

Som det kunde ventes, opviser Gardes Liste helt andre Tal:

22 af I., 8 af II., 6 af III. og 18 af IV.; i alt 54.

Den traditionelle Liste skal være fremgaaet af Forhør, som en dansk Søofficer efter Slaget afholdt over de svenske Krigsfanger for at erfare de til Stede værende fjendtlige Skibes Navne o. s. v. Ved denne Fremgangsmaade var det jo ikke udelukket, at der kunde indløbe Fejl; saaledes, at Komparterne opgav Navnene paa de Skibe, der var samlede ved Rejsens Begyndelse, som om ogsaa de medvirkede paa Kampdagen o. s. v. Efter Fremkomsten af Zetterstens Fortegnelse har Listen vistnok ikke stor Værdi.

Mere Opmærksomhed bør der skænkes de „Kund-

¹⁾ Tallene for IV. Klasse i begge Flaader er ikke nøjagtige. Saaledes vides det, at det svenske Fartøj Stralsundske Poucinelle blev erobret af det danske St. Bartolomæus, og intet af disse to Skibe findes paa de resp. Lister. Ved Beregningen af Skibenes Antal er der dog ikke taget Hensyn til denne Forøgelse, men derimod vel nedenfor ved Angivelsen af Kanonerne Antal og Besætningernes Størrelse.

skaber“, som indløb til den danske Regering og til dens Admiral før Slaget angaaende den fjendtlige Styrke. Saaledes fik man at vide af et opsnappet Brev fra den svenske Rigsadmiral, at vore Modstanderes Flaade bestod af 10 Skibe, 16 Fregatter og 20 mindre Sejlere, i alt 46 Skibe; og en anden indhentet Efterretning angav Svenskeflaaden til 45 Sejlere, deraf 30 Kapitalskibe¹⁾. Disse Tal kan naturligvis ikke være fuldt paalidelige, men de slutter sig godt til Zetterstens Beregninger.

Endnu kan fremdrages nogle utrykte Lister over saa vel den danske som den svenske Flaade, som findes i det danske Rigsarkiv²⁾. De maa være baserede paa ovennævnte eller lignende Kundskaber — i det mindste for de svenske Skibes Vedkommende — og er vistnok optegnede af Krigssekretæren Herman Meier og derfor affattede paa Tysk. Datoen 22. Juni 1677 findes paa Listen over den danske Flaade, men senere Bemærkninger er tilføjede efter Slaget 1. Juli f. Eks. angaaende de erobrede Skibe, hvorfor der ogsaa bag paa Dokumentet staar: „Flaaden 1ste Juli“. Mærkelig er den Klassifikation, som anvendes ved Opregningen af begge Flaaders Skibe. Her opføres først: „Erste Classe von Orlogsschiffen, zu rechnen von 50 Canonen incl. und drüber“³⁾. Dernæst: „Andere Classis von 50 exclusive bis 20 Canonen: Fregatten“. Endelig: „Dritte Classis von allem, was unter 20 Stücken hat, item Jacten, Branders, Galiothen, Snauen“. Det er en Inddeling, som

¹⁾ Bruun, anf. Skr. 63. Archiv f. Søv. 1829, 18.

²⁾ Krigskancelliets indkomne Sager vedrørende Søetaten 1677.

³⁾ Ordet „Linieskib“ brugtes endnu ikke ved denne Tid som Navn paa et stort Kampskib; det findes vel hos Garde, men kun ved en Anticipation af ham.

kommer den nær, vi bruger her i Afhandlingen. — Af „Svecica Classis“ opføres 16 „Capitalschiffe“, som med Undtagelse af ét (Carolus) alle, i Følge Zettersten, deltog i Kampen. Dernæst nævnes — foruden „Klein Fuhrzeug“ — 19 Fregatter, hvoraf vor Forf. dog kun vil vedkende sig de 11 som Deltagere 1. Juli. Altsaa tæller Listen 35 Kampskibe, men da den udviser flere Urigtigheder baade i Sammenligning med Gardes og med Zetterstens, kan den i sin Helhed ikke bruges som fuldgyldigt Vidne. Og dog frembyder den gode Enkeltheder. Den udelader ganske saa vel Westerwik (S. 285) som Laxen og Gripen (S. 286) og ligesaa Gøteborg (S. 287) og er altsaa enig med Zettersten i, at disse Skibe ikke har deltaget i Slaget; og til Gengæld opfører den som medkæmpende i Slaget ikke blot Calmar (der dog først senere er tilføjet, i Egenskab af Prise), men ogsaa de af Garde forbigaaede Skibe Andromeda og Gustavus (S. 287), hvorved atter Zettersten bekræftes.

Men nu den danske Flaade. Vor svenske Forfatter beregner den til det almindeligt anførte Tal, 25 Kampskibe, idet han henviser til Gardes Fremstilling og klassificerer dem saaledes:

16 store, 7 middelstore, 2 smaa Krigsskibe, 3 Brandere, 8 Galioter = 36 Skibe.

Denne Inddeling falder ganske i Traad med vor Vurderingsmaade¹⁾. — Listen er ikke affattet i Dagene om 1. Juli, men en Uges Tid forinden, 22. Juni. Denne Dagsangivelse fandtes jo ogsaa paa Herman Meiers Liste. Fortegnelsen, som Garde gengiver, omfattede oprindelig 28 Kampskibe, men 3 Skibe (1 af II, Havfruen, og 2 af

¹⁾ En mindre Afvigelse vil dog findes i vor Liste over den danske Flaade S. 297.

III, Spraglede Falk og St. Johannes) var efter Listens Affattelse blevne bortsendte i forskellige Ærinder og naaede ikke tilbage til Flaaden, førend Slaget var endt¹⁾. Men Spørgsmaalet er, om Niels Juels Flaade ikke før Slaget har faaet Forstærkning fra anden Side. Kunde han kun raade over 25 Kampskibe? Af de tidligere (S. 282) nævnte Forfattere tæller baade N. P. Jensen (S. 265) og J. A. Fridericia (S. 593) 26 danske Skibe paa Kampdagen. Hvorledes fremkommer dette Tal, naar ellers Listen af 22. Juni ikke drages i Tvivl?

Da Niels Juel 30. Juni kunde indse, at Slaget var uundgaaeligt, rettede han det Spørgsmaal til Rigsadmiralen, om han ikke kunde „forvagte“ nogle flere Skibe tilsendte. Hjælpen, Niels Juel ønskede, var i Følge hele hans Tankegang ikke den ventede hollandske Auxiliærflaade, men kongelige danske Krigsskibe. Var der nogle færdige paa Holmen, saa bad han om, at de maatte blive sendte til ham, selv om de ikke var bemandede med godt og dygtigt Skibsfolk; de uøvede Folk kunde da fordeles paa Flaadens øvrige Skibe og erstattes med dygtige fra disse²⁾. Og der var virkelig nogle at sende af Sted. 28. Juni berettes, at Prins Jørgen (Prins Georg, 80 St.) er færdigekviperet, men endnu ikke bemandet, og at Charitas (34 St.), Glykstad (36 St.) og Vrangels Palais (46 St.) ligger sejlfærdige paa Reden og „gaar til Flaaden“³⁾. Af disse 3 Skibe havde de to førstnævnte allerede faaet

¹⁾ Herman Meier har dog beholdt Havfruen og Spraglede Falk paa sin Liste, men foran det førstnævnte Skibs Navn har han sat et NB. Sten Jacobsen opfører (S. 120) ligeledes disse 2 Skibe paa sin Liste, men da han har udeladt Havmanden og Postillionen, faar han dog kun 25 Skibe som Totalsum.

²⁾ Bruun, anf. Skr. 67.

³⁾ Krigskancelliets indk. Sager vedr. Søetat. 1677.

Sejlordre 25. Juni og Vrangels Palais netop 28. Juni¹⁾. Prins Jørgen var naturligvis som det store Skib vanskeligst at faa bemanded; det var vel i den Anledning, at Regeringsraadet havde søgt og virkelig faaet Kongens Tilladelse til at benytte disponible Soldater og Matroser til Bemanningen af de Skibe, som endnu ikke var komne til Søs²⁾; men det kan dog anses for sikkert, at Prins Jørgen ikke kom ud i rette Tid; først 18. Juli omtales det som fuldfærdigt, men havde da endnu ikke indtaget Øl³⁾; det blev Grev Tromps Admiralskib Resten af Sommeren. Derimod kom virkelig de 3 andre Skibe af Sted 30. Juni⁴⁾, men de maa dog være betydelig forsinkede af den herskende Modvind. At det lykkedes Charitas⁵⁾ at medvirke i Slaget, under Forfølgelsen af den flygtende Fjende, er sikkert nok, da det jo hjembragte en smuk Prise fra denne sin Udfærd. Det maa være dette Skib, som N. P. Jensen og J. A. Fridericia tager med i Berregning, naar de omtaler ikke 25, men 26 danske Skibe i Køgebugtslaget. Om Vrangels Palais, den svenske Prise fra 1. Juni, der fra 10. Juni gjorde dansk Tjeneste, fortælles der⁶⁾, at det først kom til Niels Juels Flaade efter Slaget; i ethvert Fald fandtes Skibet dér 4. Juli, lige efter at Forfølgelsen af den svenske Flaade var endt; det var da, efter Niels Juels Liste, provianteret for 5 Uger⁷⁾; men det er ikke helt umuligt, at det har været

1) Admiralitetets Kopibog for 1677.

2) N. P. Jensen, anf. Skr. 265.

3) Bruun, anf. Skr. 96.

4) Arch. f. Søv. 1829, 34.

5) Efter Sten Jacobsen, anf. Skr., 123, gik Charitas først fra København 1. Juli.

6) I. H. Lützow, Efterr. om danske Søe-Officierer, 226.

7) Garde, Efterr. I, 219.

Deltager i Slaget. Derimod kan det med temmelig stor Vished siges, at Glykstad ikke naaede saa vidt. Om det var der 5. Februar blevet ytret i Admiralitetet, at Generalkommissariatet vel havde købt det for 10,000 Dlr., men det var ikke 4000 værdt¹⁾. Skibet var for svagt til at være Kampskib, hvorfor man senere tænkte at anvende det som Brander, men ikke en Gang det duede Skibet til²⁾. Det har formodentlig ogsaa været saa daarlig en Sejler, at det ikke kunde følge sine to andre Fæller. Som bekendt søgte 3—4 svenske Skibe Tilflugt efter Slaget under Malmøs Kanoner. Da det var Rigsadmiralen magtpaaliggende at faa de svenske Orlogsmænd erobrede, sendte han Bud derom til den hollandske Hjelpeflaade, der nu var nær; men han sendte ogsaa en Jagt ud til „Glykstad og til hvad andre Skibe der kunde antræffes“, med Befaling om, at de skulde drage sig over mod Malmø for at beoagte og om muligt opbringe de svenske, førend de hollandske Skibe kom til. Derom skrev han 2 Breve, ét dateret 1. Juli, vist om Aftenen, og ét af 2. Juli, sikkert ved Morgen³⁾. Men er Glykstad paa dette sidstnævnte Tidspunkt ikke kommet længere end i Højde med Malmø, kan det ikke have taget Del i Slaget, og den hele Forstærkning, der kom Niels Juel tilgode i sidste Øjeblik, bliver da i det højeste to Skibe.

Anden Tilgang kan den danske Flaade ikke have modtaget 1. Juli, skønt Horn synes at ville paastaa det modsatte i sin Rapport af 4. Juli. Han beretter, at han 30. Juni saa den danske Flaade ligge for Anker og regnede den til at udgøre 28 Sejl. Men paa selve Slag-

¹⁾ Krigskancell. indk. Sag. vedr. Søet. 1677.

²⁾ Admiralitetets Forhandlingsprotokol, 27. Januar 1679.

³⁾ Krigskancell. indk. Sag. vedr. Søet. 1677.

dagens Morgen „kom til de danske bag om Køgebugt en Eskadron af 8 store Skibe, som konjungerede sig med dem“, hvorfor de derefter var de svenske overlegne i Skibenes Antal og Styrke. Men naar han siden anfører, at en engelsk Skipper, som under Kampen passerede Sundet, havde 3. Juli forsikret ham, at de danske havde været 28 store Skibe foruden nogle mindre¹⁾, da synes dette at være en noget forvirret Fremstilling, selv for en Admiral, i hvis Lod det er faldet at skulle give Indberetning om et Nederlag. Dog er Episoden genfortalt af Björnin²⁾, som endogsaa har vidst at omgive den med et hemmelighedsfuldt og spøgelsesagtigt Skær: „Allerede ved Stridens Begyndelse havde man i Nord set nogle større Skibe stige op over Synskredsen. Under Striden var de lidt efter lidt komne nærmere og genkendtes nu at være 8 danske Krigsskibe. Nu kom Rodsten tilbage...“ Men hvad er det for en Eskadre, der saaledes spøger ved højlys Dag? Hollændernes Hjælpeflaade kan det umuligt være, skønt Tornquist synes at have ment det; thi Hollænderne var paa den Tid ikke naaede længere end omtrent til Kronborg. Langt sandsynligere er den Forklaring, at det er Admiral Markvard Rodstens Afdeling, som efter at have sejret i Kampen om Draken nu forener sig med Niels Juels øvrige Flaade. Björnin vil dog ikke indrømme Rigtigheden heraf, og Tidspunktet passer heller ikke ganske. Eller skulde Eskadren ikke være de eftersendte Skibe, Charitas, Vrangels Palais og Glykstad, som med forskelligt Held arbejdede sig op imod Vinden, og som for de ængstede Modstanderes Øjne mer end fordobledes i Antal og blev til „store“

¹⁾ Bruun, anf. Skr. 117 f.

²⁾ Anf. Skr. 202.

Skibe, uagtet de kun var af II. Klasse. Mærkelig nok vilde Tallet paa de danske Skibe netop blive Horns „28 Sejl“, hvis vi kunde antage, at alle tre Skibe i den lille Hjælpeeskadre virkelig havde været i Ilden¹⁾.

Vi fremsætter her en Liste over de danske Skibe, som kæmpede 1. Juli, ordnede paa samme Maade som de svenske Skibe S. 288. De Tal, der afviger fra Gardes, er her anførte efter Herman Meiers Liste.

Den danske Flaade 1. Juli 1677:

Skibsklasse I.

Norske Løve	86	St.	568	Md.
Christianus V.	84	-	567	-
Kurprinsen	74	-	454	-
Tre Kroner	68	-	420	-
Enighed	62	-	260	
Anna Sofia	58	-	360	-
Svanen	58	-	340	-
Tre Løver	58	-	286	-
Gyldenløve	56	-	268	-
Charlotta Amalia	54	-	322	-
Christianus IV.	54	-	272	-
Christiana	54	-	230	-
Nældebladet	52	-	267	-
Fridericus III.	52	-	260	-
Lindormen	50	-	212	-
Delmenhorst	50	-	200	-

Skibsklasse II.

Vrangels Palais	46	St.	204	Md.
Svenske Falk	40	-	203	-
Neptunus	40	-	180	-
Christiansand	40	-	174	-
Hummeren	40	-	152	-

¹⁾ Horn kunde ogsaa have faaet de „28 Sejl“ til Resultat, naar han medregnede de 3 Skibe (Havfruen, Spraglede Falk og St. Johannes), som 1. Juli var fraværende fra den danske Flaade.

Charitas	34 St.	123 Md.
Havmanden	30 -	154 -
Maria	30 -	120 -
Hvide Falk	30 -	102 -
Lossen	30 -	84 -

Skibsklasse III.

Postillionen	18 St.	50 Md.
------------------------	--------	--------

Skibsklasse IV.

8 Smaafartøjer }	64 St.	160 Md.
3 Brandere }		

Herefter talte den danske Flaade:

16 af I., 10 af II., 1 af III. og 11 af IV. Klasse.

Da den svenske Flaade talte (S. 289)

18 af I., 9 af II., 3 af III. og 18 af IV.,

var altsaa 27 danske Kampskibe i Slaget stillede overfor 30 svenske. Paa de 3 Skibe beror Overlegenheden paa svensk Side. Procenten, som efter de traditionelle Tal, 25 mod 36, var 44, maa efter dette dale til 11. Hvad Tallet paa Skibene angaar, kan det ikke nægtes, at Horns Flaade kun har været ubetydeligt stærkere end Fjendens. Men selv i dette Tilfælde lader det sig heller ikke nægte, at Niels Juel ej har sagt for meget, naar han indberettede: „De svenske er stærkere af Skibe end vi“.

Det kunde alligevel have sin Interesse nærmere at undersøge den „Ubetydelighed“, som gjorde den svenske Flaade stærkere end den danske. Vi vil i den Hensigt betragte Skibenes Bestykning og deres Bemanding hos begge Modstanderne.

Paa svensk Side kan Forf.s Tal paa Kanonerne om Bord ved Flaadens Udløb (1829 Stykker) ikke komme i Betragtning; men efter den skete Reduktion og Tilgang maa der paa Køgebugt 1. Juli have været i Brug

i I. 1164, i II. 337, i III. 54 og i IV. 96, i alt 1651 Stykker. Ogsaa den danske Flaades tidligere opgivne Kanonantal (1267) maa ændres, dels fordi Smaafartøjernes Stykker ikke er medregnede i denne Sum, dels fordi Forstærkningen af de to Skibe (S. 292) tilførte Flaaden forøget Skyts (80 Stykker); herefter maa de danske paa Kampdagen have raadet over

i I. 970, i II. 360, i III. 18 og i IV. 64, i alt 1412 Stykker¹). Sammenfatter vi Skytset paa Skibsklasserne II, III og IV, staar 487 Kanoner imod 442; Forskellen er ikke stor, men udgør dog 10 Procent i svensk Favør; i I. og II. kæmper 1501 mod 1330 med næsten 13 pCt.s Overvægt til samme Side; et noget højere Procenttal naar de svenske, hvis de 1555 i I., II. og III. stilles ligeoverfor de 1348 danske; men betragter vi Klasse I, der har de højeste Kalibre, alene for sig, da viser den svenske Overlegenhed sig i de næsten 200 (194) Kanoner, som de har til Raadighed fremfor deres Modstandere, — netop 20 pCt. mere; — saa stor er Forskellen, at hver Gang de danske store Skibe kunde skyde 5 Skud, havde Modstanderne tilstrækkeligt Skyts paa deres store Kampskibe til at kunne svare med 6. Og naar Erfaringen viser, at det i Hovedsagen altid har været Artilleriets Ydeevne, der har gjort Udslaget i Søkampene, saa maa „Ubetydeligheden“ i de svenskes Overlegenhed paa dette Punkt have været ret betydelig.

Derimod kan det temmelig sikkert paavises, at der ikke paa nogen af Siderne har været synderlig Forskel paa Kanonernes Kalibre. Af Zetterstens Bog S. 326 ses vel, at de svenske i 1675 havde Kanoner, der kunde

¹) I Følge Sten Jacobsens Liste førte de danske Skibe omtrent 1300 Kanoner.

udskyde en 36-pundig Kugle, men de forsvandt hurtig, og 2 Aar efter er 24 Pund det højeste Tal, derefter kommer 18 Pund og mangfoldige andre Kalibre helt ned til $\frac{1}{4}$ Pund. I 1674 havde de danske endog 48-pundige Stykker, men rigtignok kun i 2 Eksemplarer. Bestykningslisten fra 1675¹⁾ viser ogsaa en Del Kanoner til 26 Punds Kugler, men deraf fandtes kun 26 Stykker om Bord paa Flaaden, ellers halv andet Hundrede 24-pundigere og henved to Hundrede 18-pundigere foruden en Vrimmel af mindre Kalibre indtil 1 Punds. Saaledes har Forholdet vist ogsaa været i 1677, da der i Kristian V's øvrige Regeringstid ikke optræder større Kalibre end 26 og 24 Punds.

Naar vi vil undersøge Skibsbesætningernes Styrke, møder der os straks den Vanskelighed, at de svenske Lister angiver Tal, hvori baade „Søfolk“ og „Knægte“ (Soldater) udtrykkelig medindbefattes, medens derimod den danske Liste kun angiver, hvor mange „Mænd“ der var om Bord 1. Juli. Er nu ogsaa Soldater medregnede i disse danske Tal? Det er vist ikke umuligt at give et Svar herpaa. Der foreligger trykt en Liste fra 1679 over den danske Flaades Bemanding²⁾, hvor baade „Søfolk“ og „Soldater“ opregnes hver for sig; og sammenligner vi nu Tallene fra 1679 for „Søfolk“ alene og for de Skibes Vedkommende, der forekommer paa begge Lister (baade paa den fra 1677 og den fra 1679), da vil det vise sig, at Tallene paa „Matroser“ i 1679 (paa en enkelt Undtagelse nær) er langt lavere end de summariske Tal paa „Mænd“ om Bord i 1677. Forskellen imellem Totalsummerne er omtrent 600, og disse over-

¹⁾ C. Bruun: Cort S. Adelaer, S. 429 f.

²⁾ C. Bruun, sidstnævnte Skr., 436 f.

skydende 600 i 1677 maa have været Soldater. Paa Listen fra 1679 er ganske vist Tallene paa Søfolk og Soldater tilsammen betydelig højere end paa den fra 1677, men disse sidste viser, hvilke Besætninger man den Gang i Virkeligheden maatte lade sig nøje med, medens Tallene fra 1679 endnu kun „stod paa Papiret“ og skulde nok blive reducerede, inden Flaaden blev bragt i Søn¹⁾.

Den danske Besætning angives 22. Juni til 6505 Mand, hvilket altsaa vil sige: baade Søfolk og Soldater. Hertil maa endnu føjes Mandskabet paa Smaaskibene (c. 160) og paa den lille Hjælpeeskadre (327), saa at Totalsummen bliver 6992 Mand. Horns Flaade havde fra først af 9186 Søfolk og Knægte om Bord, men de 7 fraværende Skibe berøvede ham c. 1300, som senere erstattedes af 750; følgelig maa han have kunnet føre 8636 Mand i Ilden. Det fortælles nogle Steder²⁾; at Horn endvidere har haft 3 eller 4000 Soldater med, som skulde gøre Landgang paa de danske Øer, men Sandsynligheden taler imod, at Flaaden har kunnet medføre saa stor en Landstyrke paa saa lang en Sørejse. Heller ikke omtaler Horn selv³⁾ disse Tusinder, men han skjuler ikke, at der hos ham har været 600 Soldater om Bord (vel paa Lastdragerne); de var bestemte til at landsættes i Pommern, men da man 1. Juli forberedte sig til eventuelt at entre Fjendens Skibe, blev de 600 fordelt paa Krigsskibene for „Værket saa meget bedre at facilitere“.

¹⁾ En Bemandingsliste fra 1675 og 76 (Krigskanc. indk. Sager etc. 1676) udviser endnu højere Tal end Listen fra 1679, men er maaske kun et Vidnesbyrd om, at man i Krigens første Aar har haft lettere ved at skaffe fuld Besætning end i de følgende.

²⁾ Friedenreich anf. Skr. II, 39. Eidem og Lütken, 399.

³⁾ Bruun: Niels Juel og Holl., 117.

Om nu disse Knægte er medregnede i de 8636, eller om de bør forhøje Tallet til 9236, kan ikke afgøres; men holder vi os til de sikre Opgivelser: 6992 og 8636, da var den danske Flaade bemanded med:

I. 5286, II. 1496, III. 50 og IV. 160,

og den svenske:

I. 6380, II. 1450, III. 330 og IV. 476,

hvilket vil altsaa sige, at alene i Skibsklasse I var de svenske Besætninger 20 pCt. stærkere end de danske og for hele Flaadens Vedkommende endog 23 pCt. (1644 Mand). Dette er heller ikke nogen hel Ubetydelighed.

Vi mener saaledes at have paavist, at de svenske paa meget afgørende Punkter virkelig havde saa stor en Overlegenhed, at de med Rette kunde have gjort Regning paa et helt andet Resultat af Kampen end et af dem selv anerkendt Nederlag, forbundet med store Tab.

Men endnu nogle Bemærkninger netop om disse Tab. Zettersten beretter (S. 316) ved Omtalen af den Afgang, den svenske Orlogsflaade har haft gennem Tiderne, at de danske i Køgebugt erobrede 3 Skibe (1) og 1 Skib (2). Her synes da ganske at være glemmt, at vi selv erhvervede os 5 (ikke 4) Priser i dette Slag. Men Forklaringen er, at Forf., der jo sondrer strengt mellem de kongelige Orlogsskibe og Koffardiskibene, kan paastaa om den femte Prise (Flyganda Wargen), at der ikke ved dens Erobring udgik noget Skib af Orlogsflaadens Tal, da Prisen kun var et Koffardiskib, som blot midlertidigt optraadte som Orlogsmand. Ligeledes opgiver Forf., at Hollænderne 2. Juli erobrede 1 Skib (1), hvilket jo ogsaa forbavser, da det jo er vitterligt, at de gjorde 2 til Bytte. Men det manglende Skib (Mercurius) lader Forf. blive opbrændt paa Malmø Red. Denne Fejl retter Forf. i

Skibslisten (S. 577); det var jo ogsaa et helt andet Skib, Calmar, som blev stukket i Brand udfør Malmø af sin egen Chef. Altsaa blev af de større Skibe 7 erobrede og 1 brændt, — foruden de tagne og tilintetgjorte Smaaskibe, — et ingenlunde ringe Tab.

Men hermed har Traditionen ikke villet lade sig nøje. Efter den skal Saturnus være sprunget i Luften og Juppiter være sunket, begge medens Slaget stod paa, og endvidere skal Solen og Wrangel efter Slaget være gaaede under ved Øland. Disse eller lignende Paastande gaar stadigt igen. Den store Guldmedalje, der efter Slaget blev præget til Niels Juels Ære, omtaler undecim (11) primi ordinis naves som erobrede fra Fjenden, hvorledes dette Tal nu end skal forstaas¹⁾. Kingos Digt paa Niels Juels Grav²⁾ melder Efterverdenen, at „saa ligned han med Ild og Tordenkuglers Tvang, at femten Skibe Horn forloret af sin Rang“. Og saaledes fremdeles lige til Björilin (S. 203), der angiver det svenske Tab til 12 store og 10 mindre Skibe, I Sandhedens Interesse nødes vi til at erkende, at Zettersten rammer en ret forsvarlig Pæl gennem disse Gengangere. Han indrømmer (S. 497), at Wrangel og Saturnus (foruden Venus) var blandt de mest skadede Skibe, men hans „Søtog“ og „Skibsliste“ (S. 503—4, 507, 509, 512, 572, 582—3 og 587) viser tydelig nok, at alle disse 4 i 1677 „sunkne“ eller „brændte“ Skibe gjorde Tjeneste allerede straks det næste Aar og det følgende med i Farvandet omkring Kalmar, og at de ogsaa var i god Behold i 1680. Vel er det ikke uden Eksempel i forskellige Mariner, at et tabt Orlogsskib skyndsomst blev erstattet af et nybygget, der fik det

¹⁾ Friedenreich, anf. Skr. II, 60.

²⁾ Pontopp., Marmor. Dan. I, 102.

samme Navn, saa at Tabet paa den Maade saa vidt muligt holdtes skjult; men denne Fremgangsmaade kan ganske lades ude af Betragtning, naar det — som her — drejer sig om adskillige samtidige Skibe, som det vilde være umuligt at faa saa hurtigt erstattede. Til Gunst for Zetterstens Opgivelser om disse Skibe kan Sten Jacobsen optræde som Vidne. Naar denne Forf. S. 123 nøjagtig opregner de svenske Tab, fremfører han ganske vist ogsaa Fortællingen om, at „Saturnus opbrændte udi Slaget“, men om de andre 3 „totalt ødelagte“ Skibe mæler han ikke et Ord. Derimod lader han (S. 232) baade Juppiter og Store Sol medvirke i 1679 paa Krigsskuepladsen.

Vil man altsaa følge vor svenske Forf., da maa der ændres noget i det nedarvede Billede af Køgebugtslaget. Heldigvis drejer det sig kun om lidt mer eller lidt mindre. Foretager vi disse Rettelser, undgaar vi Mistanken om at ville smykke os med laante Fjer, noget, der ogsaa laa fjernt fra den Hovedpersons hele Optræden, hvis Ære vi nødig ser forringet. Men om vi end maa gøre disse Rettelser, da vil selve Billedets Totalpræg dog ikke blive ændret. De danske har vedblivende god Grund til at glæde sig over, at vi 1. Juli til Admiral havde en Mand, der forstod at sejre; det havde de svenske ikke.
